

VĂN HỌC CÁC DÂN TỘC THIỂU SỐ VIỆT NAM THỜI KỲ HIỆN ĐẠI DƯỚI GÓC ĐỘ THỂ LOẠI

TỔNG QUAN

. TỔNG QUAN TÌNH HÌNH NGHIÊN CỨU THUỘC LĨNH VỰC CỦA ĐỀ TÀI Ở TRONG VÀ NGOÀI NƯỚC

10.1. Ngoài nước (phân tích, đánh giá tình hình nghiên cứu thuộc lĩnh vực của đề tài trên thế giới, liệt kê danh mục các công trình nghiên cứu, tài liệu có liên quan đến đề tài được trích dẫn khi đánh giá tổng quan)

- Trong thời kỳ hội nhập quốc tế, hơn lúc nào hết vấn đề gìn giữ và bảo tồn bản sắc văn hóa dân tộc đã được rất nhiều nước trên thế giới quan tâm, đặc biệt là các nước thuộc khu vực châu Á – Thái Bình Dương. Các nhà học giả, các nhà văn hóa uy tín của nhiều quốc gia đã bày tỏ sự quan ngại sâu sắc của mình về mối quan hệ giữa sự phát triển, sự tăng trưởng kinh tế một cách mạnh mẽ với sự bảo tồn tạo nên nền văn hóa dân tộc mang bản sắc riêng biệt (trong đó có văn học nghệ thuật) của thời kỳ “toàn cầu hóa” hiện nay. Chính vì vậy, ngay vào những năm cuối của thế kỷ XX, các nhà khoa học xã hội – nhân văn của châu Á đã tổ chức liên tục 03 cuộc hội thảo tại Hà Nội (Việt Nam), NoongKhai (Thái Lan) và Tôkyô (Nhật Bản) với chủ đề: Văn hóa trong phát triển và toàn cầu hóa. Trong hội thảo này có nhiều vấn đề cấp bách được đặt ra xung quanh chủ đề trên với tất cả nước nằm trong khu vực, trong đó có vấn đề bảo tồn bản sắc văn hóa dân tộc của các dân tộc thiểu số trong thời kỳ hội nhập quốc tế cũng được đưa ra thảo luận – như là một vấn đề quan trọng của hội thảo. Với một cái nhìn mang tầm vĩ mô, các học giả của các nước: Nhật bản, Trung Quốc, Malayxia, Singapo, Thái Lan... và Việt Nam đã thống nhất quan điểm: cần phải giải quyết tốt mối quan hệ giữa văn hóa và phát triển; cần phải có những đường lối, chính sách đúng; và phải có một loạt các biện pháp đồng bộ, liên hoàn trong việc bảo tồn, gìn giữ và phát huy bản sắc riêng của địa phương và tộc người; Bên cạnh việc giao lưu, tiếp thu và hợp tác văn hóa giữa các nước để làm giàu thêm, phong phú thêm đời sống tinh thần của nhân dân các dân tộc. Riêng đối với vấn đề bảo tồn bản sắc văn hóa của các dân tộc thiểu số ở châu Á trong đó có Việt Nam đã được hội thảo đặc biệt chú ý với hàng chục tham luận của các nhà văn hóa, nhà khoa học xã hội - nhân văn uy tín của châu lục như: GS. KaWadaJunzo (Nhật Bản), GS. TuWeiMing (Trung Quốc), GS.Hood Salleh (Malaysia), GS. PoncianoL. Bennagen (Philippin), GS. Võ Quý, GS. Phan Hữu Dật (Việt Nam)... Trong các bài phát biểu của mình, các học giả đều nhấn mạnh: “Cần phải biết trân trọng bản sắc và tính sáng tạo của nền văn hóa địa phương” (GS. KaWadaJunzo), “Cần phải bảo tồn văn hóa các dân tộc thiểu số” trong “các thách thức”, “trong quá trình chuyển đổi chuyển đổi nền kinh tế” (GS. Võ Quý, GS. TuWeiMing, TS. XuJianchu...);...; Và một trong các giải pháp cụ thể mà họ đã đưa ra là: Phải chú ý đến việc bảo tồn ngôn ngữ, bảo tồn văn hóa, văn học nghệ thuật, bảo tồn môi trường sống; đặc biệt là “phải biết quý trọng, bảo vệ và phát huy vai trò cá nhân của các nhà văn hóa dân tộc địa phương, đào tạo và bồi dưỡng những nhân tố, những người tiêu biểu cho sự kế thừa và phát triển văn hóa dân tộc” trong thời kỳ hội nhập.

- Có thể thấy, đây là những quan điểm hết sức đúng đắn và vô cùng quan trọng, có tính định hướng đối với việc giữ gìn và phát huy bản sắc văn hóa tộc người trong đời sống văn hóa nói chung, trong lĩnh vực văn học nghệ thuật các dân tộc thiểu số nói riêng. Quan điểm này có thể được coi là cơ sở khoa học và cơ sở thực tiễn để các nhà nghiên cứu, phê bình văn học tích cực đi sâu vào nghiên cứu, sưu tầm vốn văn học dân gian truyền thống của các dân tộc thiểu số, bên cạnh việc nghiên cứu một cách hệ thống, bài bản những sáng tác mới trong thời kỳ hiện đại của

các tác giả dân tộc thiểu số. Quan điểm chung là như vậy, nhưng trên thực tế, theo sự khảo sát của chúng tôi – cho tới nay, chúng tôi vẫn chưa thấy xuất hiện một công trình nghiên cứu chuyên biệt nào về văn học dân tộc thiểu số Việt Nam của các nhà nghiên cứu văn học nước ngoài; và càng không thấy có một công trình nghiên cứu nào về văn học dân tộc thiểu số Việt Nam thời kỳ hiện đại nói chung, dưới góc độ thể loại nói riêng. Có lẽ - đây là bài toán cần có lời giải từ chính phía các nhà khoa học trong nước.

10.2. Trong nước (phân tích, đánh giá tình hình nghiên cứu thuộc lĩnh vực của đề tài ở Việt Nam, liệt kê danh mục các công trình nghiên cứu, tài liệu có liên quan đến đề tài được trích dẫn khi đánh giá tổng quan)

- Tiếp cận văn học các dân tộc thiểu số Việt Nam không phải là một vấn đề hoàn toàn mới mẻ đối với giới nghiên cứu, phê bình văn học từ trước đến nay, đặc biệt là từ khi Đảng và Nhà nước đã có những chủ trương, chính sách cụ thể nhằm đẩy mạnh việc xây dựng và phát triển một nền văn hoá Việt Nam tiên tiến đậm đà bản sắc dân tộc trong thời kỳ công nghiệp hoá, hiện đại hoá đất nước (Nghị quyết TW Đảng khoá VIII). Trong suốt hơn 60 năm qua (kể từ khi Cách mạng Tháng 8/1945 thành công cho đến nay), văn học các dân tộc thiểu số Việt Nam đã trở thành một đối tượng nghiên cứu của giới nghiên cứu phê bình nói riêng, của những người yêu mến và trân trọng mảng văn học dân tộc thiểu số nói chung. Cho tới nay đã xuất hiện vài chục cuốn sách viết về văn học các dân tộc thiểu số Việt Nam trên nhiều phương diện, với nhiều góc độ khác nhau. Có những công trình tiếp cận văn học dân tộc thiểu số ở cấp độ khái quát, tổng thể như: Văn học các dân tộc thiểu số Việt Nam trước cách mạng tháng Tám năm 1945 (Phan Đăng Nhật, NXB Văn hoá Dân tộc, 1981), Văn học các dân tộc thiểu số Việt Nam, (Nhiều tác giả, NXB Văn hoá dân tộc, 1997); Cuốn 40 năm Văn hoá nghệ thuật các dân tộc thiểu số 1945 -1985 (Phong Lê viết chung với Đinh Văn Định, NXB Văn hoá, 1985); Văn học các dân tộc từ một diễn đàn, (Nhiều tác giả, NXB Văn hoá dân tộc, 1999); Văn học nghệ thuật các dân tộc thiểu số thời kỳ đổi mới (Nhiều tác giả, NXB Văn hoá dân tộc, 2007); Hoặc có những công trình tiếp cận văn học các dân tộc thiểu số ở một số thể loại cụ thể như: Thơ các dân tộc thiểu số Việt Nam thế kỷ XX (Nhiều tác giả, NXB Văn hoá dân tộc 2000); Văn xuôi dân tộc thiểu số Việt Nam thế kỷ XX (Nhiều tác giả, NXB Văn hoá dân tộc, 2002), Nét đẹp trong thơ văn và ngôn ngữ dân tộc (Hoàng Văn An, NXB Hội Nhà văn, 2007); Bản sắc dân tộc trong thơ ca các dân tộc thiểu số Việt Nam hiện đại (Trần Thị Việt Trung, NXB Đại học Thái Nguyên, 2010)...; Có những công trình lại tiếp cận tác phẩm, tác giả cụ thể như: Một mình trong cõi thơ (Hoàng Quảng Uyên, NXB Văn hoá dân tộc, 2000); Thơ của các nhà thơ dân tộc thiểu số (Lò Ngân Sủn, NXB Văn hoá dân tộc, 2001); Nhà văn dân tộc thiểu số Việt Nam - Đòi và văn (2 tập) - NXB Văn hoá dân tộc 2003, 2004)...

- Trong các công trình nghiên cứu phê bình văn học này, với các cách tiếp cận khác nhau nhau và ở các cấp độ khác nhau, các tác giả đã chỉ ra được một số đặc điểm cơ bản về nội dung và nghệ thuật của văn học các dân tộc thiểu số nói chung, của một số thể loại văn học, cùng với một số tác phẩm, tác giả cụ thể nói riêng, cũng như đã khẳng định được một số nét đặc trưng mang đậm bản sắc dân tộc và miền núi của bộ phận văn học này trong suốt quá trình vận động và phát triển của nó

- Tuy nhiên, đối với một bộ phận văn học vô cùng quan trọng, phong phú và đa dạng của hơn 50 dân tộc anh em cùng chung sống trên dải đất hình chữ S này - thì việc tìm hiểu, nghiên cứu, giới thiệu... như vậy còn là quá ít ỏi và chưa đầy đủ (so với hàng ngàn công trình nghiên cứu lớn nhỏ về văn học của người Kinh từ trước đến nay). Nó thực sự chưa tương xứng với những giá trị to lớn, với vai trò và vị trí quan trọng của nó trong đời sống văn học nước nhà. Cho tới nay, chúng

tôi nhận thấy rằng: Vẫn chưa có một công trình nghiên cứu nào có quy mô và có tính tổng thể nhằm khắc họa một cách toàn diện, rõ nét, diện mạo của nền văn học đặc sắc này; cũng như chỉ ra quá trình vận động, phát triển của nó trên phương diện thể loại. Chính vì vậy, chúng tôi xác định: Đây là một vấn đề khoa học cần tiếp tục được giải quyết, bởi nó sẽ đáp ứng được một nhu cầu chính đáng của những dân tộc người thiểu số nói riêng về tiếng nói văn học của dân tộc mình, và nó cũng đáp ứng được nhu cầu tìm hiểu, chiếm lĩnh một bộ phận văn học mang đậm bản sắc văn hoá dân tộc miền núi đối với nhiều đối tượng độc giả, trong đó có tầng lớp học sinh, sinh viên - những chủ nhân văn hoá tương lai thời kỳ hội nhập của đất nước.

- Tiếp cận tác phẩm văn học dưới góc độ thể loại là một hướng tiếp cận khá quen thuộc và phổ biến đối với các nhà nghiên cứu, phê bình văn học trong nước và ngoài nước. Bởi một tác phẩm văn học luôn được tồn tại trong một hình thức của một thể loại văn học nào đó. Nhưng các thể loại văn học cũng không phải là một hiện tượng nhất thành bất biến, nó có thể thay đổi qua các thời kỳ lịch sử phát triển của văn học. Xét về mặt lịch sử cũng như những quy định xã hội đối với một thể loại văn học - các nhà lý luận đã nhấn mạnh: "Vấn đề có ý nghĩa quan trọng đặc biệt là mối liên hệ giữa đặc điểm phổ biến của một thể loại văn học với những đóng góp riêng của từng dân tộc về sự phát triển của thể loại đó. Và cũng là hạn chế nếu không chỉ được ra phần đặc sắc riêng của từng dân tộc đã đóng góp vào sự phát triển chung của thể loại" (Lý luận Văn học, Nxb GD, 2006, H, tr159).

- Theo hướng tiếp cận này, một số nhà nghiên cứu, phê bình văn học Việt Nam đã bước đầu tổ chức nghiên cứu. Tuy nhiên, những công trình nghiên cứu này mới chỉ dừng lại ở mức khái quát một cách sơ lược (chưa đề cập một cách đầy đủ các thể loại), và cũng chưa chỉ ra một cách rõ rệt quá trình vận động, cũng như quy luật phát triển (hoặc mất đi) của các thể loại văn học đó trong đời sống văn học các dân tộc thiểu số Việt Nam. Hơn nữa, sau 15 năm (từ 1997 đến nay) với sự phát triển mạnh mẽ, đầy khởi sắc, văn học các dân tộc thiểu số Việt Nam đã có những thành tựu mới, đã vươn đến một sự hoàn chỉnh mới về thể loại, do đó những đánh giá, những nhận định của các nhà nghiên cứu trước đây không còn mang tính cập nhật nữa. Vì vậy, rất cần thiết phải tiến hành nghiên cứu đề tài này một cách nghiêm túc, công phu, với quy mô rộng lớn, có tính hệ thống (bao gồm các thể loại chính) - để có thể phác họa một cách rõ nét, vừa khái quát, vừa cụ thể diện mạo văn học các dân tộc thiểu số trong bức tranh tổng thể của nền văn học Việt Nam nói chung. Qua đó khẳng định những nét đặc sắc riêng, những đóng góp quan trọng của từng thể loại (thậm chí là thể loại văn học của từng dân tộc) đối với sự phát triển chung của nền văn học nước nhà trên phương diện thể loại. Chính vì vậy, chúng tôi cho rằng: Đây là một hướng nghiên cứu có tính mới, có ý nghĩa khoa học và ý nghĩa thực tiễn cao.

MỤC TIÊU

- Qua cách tiếp cận văn học các dân tộc thiểu số Việt Nam (thời kỳ hiện đại) dưới góc độ thể loại: Văn xuôi (truyện, tiểu thuyết, ký...), thơ, nghiên cứu - phê bình kịch bản văn học... - khắc họa một cách khái quát và cụ thể diện mạo một nền văn học đa sắc tộc, phong phú, giàu bản sắc trong quá trình vận động và phát triển của nó.

- Chỉ ra những đặc điểm quan trọng, nổi bật, những thành tựu cũng như những hạn chế, những quy luật vận động và phát triển của từng thể loại trong đời sống văn học các dân tộc thiểu số Việt Nam thời kỳ hiện đại.

- Góp thêm một tiếng nói khẳng định sự có mặt đầy ý nghĩa với những giá trị nhiều mặt của văn học các dân tộc thiểu số trong tiến trình văn học Việt Nam.

- Góp thêm một tiếng nói với Đảng và Nhà nước về việc cần thiết xây dựng một chương trình

giảng dạy văn học dân tộc thiểu số một cách hệ thống, phục vụ cho việc giảng dạy, học tập và nghiên cứu của các nhà trường các cấp (từ bậc tiểu học đến bậc Đại học, Sau đại học).

NỘI DUNG

Nội dung nghiên cứu

Nội dung nghiên cứu chính của đề tài bao gồm 4 vấn đề lớn:

- Nghiên cứu lý luận về thể loại văn học nói chung và phương pháp tiếp cận văn học các dân tộc thiểu số dưới góc độ thể loại nói riêng.
- Nghiên cứu sự hình thành vận động và phát triển của từng thể loại: thơ, văn xuôi (truyện ngắn, tiểu thuyết, ký...), kịch, nghiên cứu lý luận phê bình.. trong đời sống văn học các dân tộc thiểu số Việt Nam thời kỳ hiện đại.
- Nghiên cứu một số tác giả văn học tiêu biểu là người dân tộc thiểu số ở các thể loại văn học chính: Thơ, văn xuôi, nghiên cứu phê bình văn học (như nhà thơ, nhà văn, nhà nghiên cứu - phê bình: Nông Quốc Chấn, Y Phương, Insara, Triều Ân; Vi Hồng, Nông Minh Châu, Cao Duy Sơn, Lâm Tiến...).
- Nghiên cứu, đề xuất một số kiến nghị đối với Đảng, Nhà nước về vấn đề đẩy mạnh công tác nghiên cứu, giảng dạy văn học dân tộc thiểu số trong nhà trường hiện nay.

PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU

Để thực hiện đề tài này, chúng tôi sẽ sử dụng các phương pháp nghiên cứu cơ bản sau:

- Phương pháp nghiên cứu theo đặc trưng thể loại
- Phương pháp nghiên cứu liên ngành (Văn hóa, văn học...)
- Phương pháp hệ thống, phân tích
- Phương pháp so sánh, đối chiếu
- Vận dụng các phương pháp nghiên cứu Thi pháp học và một số phương pháp nghiên cứu tổng hợp khác.

HIỆU QUẢ KTXH

- Nghiên cứu một cách hệ thống và toàn diện văn học dân tộc thiểu số Việt Nam thời kỳ hiện đại - trên phương diện thể loại - làm cơ sở để xuất bản các cuốn sách phục vụ cho việc nghiên cứu, giảng dạy văn học dân tộc thiểu số trong chương trình giảng dạy văn học Việt Nam ở các cấp học, từ cấp Tiểu học đến cấp Đại học, Sau đại học trong toàn quốc nói chung, trong khu vực miền núi nói riêng
- Hình thành nhóm chuyên gia mạnh nghiên cứu về văn hóa, văn học dân tộc thiểu số tại Đại học Thái Nguyên.
- Góp phần đào tạo các cán bộ khoa học xã hội nhân văn có trình độ cao ở khu vực trung du và miền núi phía Bắc Việt Nam.

ĐƠN VỊ SỬ DỤNG

Chuyển giao kết quả nghiên cứu là các bài báo, các cuốn sách chuyên khảo, tham khảo nghiên cứu về Văn học dân tộc thiểu số Việt Nam làm tài liệu giảng dạy cho các trường Đại học, Cao đẳng, các trường Phổ thông trong cả nước và trong khu vực miền núi.

- Địa chỉ ứng dụng đầu tiên là: Trường Đại học Sư phạm – Đại học Thái Nguyên và trường Đại học Khoa học – Đại học Thái Nguyên; trường Cao đẳng Văn hóa nghệ thuật Việt Bắc và một số trường Phổ thông Trung học cơ sở tại các tỉnh: Thái Nguyên, Bắc Cạn, Tuyên Quang, Lạng Sơn, Lào Cai, Hà Giang.